בְּגֵם חָיוּ עוֹמְדִין, שהרי האותיות שבלוחות היו חקוקות מצד לצד, וממילא החלק הפנימי של מ"ם סתומה וסמ"ך עמד באויר. ומוכח שמ"ם סתומה כבר היתה בלוחות, וכיצד אמר רבי ירמיה שצופים אמרום. מתרצת הגמרא: אִין, אכן הפתוחות והסתומות מְהֲוָה חֲווּ – היו קודם הנביאים, וְאולם לֹא חֲווּ יְדֵעֵי חֵי [–מה] בְּאֶמְצַע תֵּיבָה וְחֵי בְּסוֹף תֵּיבָה, אם פתוחות באמצע וסתומות בסוף או להיפך, וְכתבו פעם כך ופעם כך, עד דַּאֲתוּ צוֹפִים וְתַקִּינוּ, שאת הַפְּתוּחִין כותבים בְּאֶמְצַע תֵּיבָה, וְאת הַסְּתוּמִין בְּסוֹף תֵּיבָה.

מקשה הגמרא: סוֹף סוֹף איך חידשו הנביאים מה באמצע ומה בסוף, הרי כתוב 'אֵלֶּה הַמִּצוֹת' ודרשו שָׁאַין נָבִיא עָתִיד לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אכן בתחילה היו שני סוגי אותיות, אלא שֶׁשָּׁכְחוּם – היכן כותבים את הפתוחות, והיכן את הסתומות, וְחָזְרוּ הנביאים וְיִסְּדוּם, שפתוחות באמצע וסתומות בסוף.

מימרא נוספת בשם אמוראים אלו: וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵימָא רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, תַּרְגּוּם שֶׁל תּוֹרָה, אוּנְקְלוֹס הַגֵּר אָמְרוֹ – תירגמו, כפי שקיבל מִפִּי רבותיו רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְתַרְגּוּם שֶׁל נְבִיאִים, יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל אָמְרוֹ, כפי שקיבל מִפִּי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי. וּבשעה שתירגם נְוָדַּעְנָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פְּרָסָה, וְיָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה מִי הוּא זֶה שֶׁגִּילָּה סְתָרַי לִבְנֵי אָדָם. עָמַד יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל עַל רַגְלָיו וְאָמַר, אֲנִי הוּא שֶׁגִּלֵּיתִי סְתָרֶיךָ לִבְנֵי אָדָם, וּגְלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא לְכָבוֹדִי עָשִׂיתִי כן, וְלֹא לְכָבוֹד בֵּית אָבָא, אֶלָּא לְכִבּוּדְךָ עָשִׂיתִי, כדי שֶׁיִּדעו פירושם וְלֹא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל. וְעוֹד בִּיקֵּשׁ יונתן לְגַלּוֹת תַּרְגּוּם שֶׁל כְּתוּבִים, אבל יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, דַּיֶּיךָ שגילית תרגום של נביאים, ואל תגלה תרגום של כתובים. מבארת הגמרא: מַאי מַעֲמָא אין לתרגם את הכתובים, מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ – בכתובים קֵץ מְשִׁיחַ בספר דניאל.

מקשה הגמרא: וְכי תַּרְגּוּם שֶׁל תּוֹרָה אוּנְקְלוֹס הַגֵּר אָמְרוֹ, וְהָא אָמַר רַב אִיקָא בַּר אַבִּין אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב אחר שעלה עזרא מבבל (נחמיה ח ח) 'וַיִּקְרְאוּ בַּסֵּפֶר [בְּ]תוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפוֹרָשׁ וְשׂוֹם שֶׂכֶל וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא', ודורשים 'וַיִּקְרְאוּ בַּסֵּפֶר [בְּ]תוֹרַת הָאֱלֹהִים' זֶה לשון המִקְרָא. 'מְפוֹרָשׁ' זֶה תַּרְגּוּם התורה. 'וְשׂוֹם שֶׂכֶל' אֵלּוּ חילוקי הַפְּסוּקִין. 'וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא' אֵלּוּ פִּיסְקֵי [–ניגון] הַטְּעָמִים. וְאָמְרֵי לָהּ ש'ויבינו במקרא' אֵלּוּ הַמָּסוֹרֶת – חסרות ויתירות. נמצא שכבר בימי עזרא היה תרגום של תורה. מתרצת הגמרא: אכן התרגום היה קודם ימי אונקלוס, אלא שלאחר מכן שָׁכְחוּם, וְחָזְרוּ אונקלוס ורבותיו וְיִסְּדוּם.

הובא לעיל שכשתירגם יונתן את הנביאים, נזדעזעה הארץ. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא דְּאוֹרַיְיתָא – כשתירגמו את התורה דְּלֹא אִזְדַּעְזְעָה הארץ, וְאילו אַדְּנְבִיאֵי – כשתירגמו את הנביאים אִזְדַּעְזְעָה. עונה הגמרא: דְּאוֹרַיְיתָא מִיפְּרֵשָׁא מִלְּתָא – דבריה מפורשים, והתרגום אינו מגלה דברים נסתרים, אבל הִנְבִיאֵי, אִיכָּא מִילֵּי דְּמִסַּתְּמָן – ויש דברים סתומים שאי אפשר להבינם, וְאִיכָּא מִילֵּי דְּמִסַּתְּמָן – ויש דברים סתומים שאין ניתן להבינם, והתרגום מגלה את פירושם, ולכך נזדעזעה הארץ. ודוגמא לדברים הסתומים: דִּכְתִיב לגבי הגאולה העתידה (זכריה יב יא) 'בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמִּסְפֵּד בִּירוּשָׁלַם כְּמִסְפַּד הֲדַדְרִמּוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹן'. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, אִלְמָלֵא תַּרְגּוּמָא דְּהַאי קְרָא – ללא התרגום של פסוק זה לֹא יָדַעְנָא מַאי קָאָמַר – לא הייתי יודע מה כוונת הפסוק, לאיזה הספד ידמה ההספד לעתיד לבוא, שלא מצאנו הספד להדדרימון בבקעת מגידו. שהתרגום מפרש, בְּיוֹמָא הַהוּא יִסְגֵּי מִסְפְּדָא – ביום ההוא יגדל המספד בִּירוּשְׁלַיִם, כשני הספדים גדולים, כְּמִסְפְּדָא דְּאַחְאָב בַּר עָמְרִי דְּקָטַל יָתֵיהּ חֲדַדְרִמּוֹן בֶּן טַבְרִימּוֹן בְּרָמוֹת גִּלְעָד – כהספד על אחאב מלך ישראל שהרגו הדדרימון מלך ארם ברמות גלעד, וּכְמִסְפְּדָא דְּיֹאשִׁיָּה בַּר אָמוֹן, דְּקָטַל יָתֵיהּ פַּרְעֹה חֲגִירָא בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ – וכהספד על יאשיהו מלך יהודה שהרגו פרעה מלך מצרים שהיה חיגר בבקעת מגידו.

מימרא נוספת בשם אמוראים אלו: כתוב בדניאל (י ז) שראה מראות הנבואה 'וְרָאִיתִי אֲנִי דָנִיֵּאל לְבַדִּי אֶת הַמַּרְאָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאָה אֲבָל חֲרָדָה גְּדוֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ בְּהֶחָבֵא'. מבררת הגמרא: מַאן נִינְהוּ – מי הָאֲנָשִׁים שהיו עמו. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵימָא רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, זֶה חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי. נמצא שיש דבר דְּאִינְהוּ [–חגי זכריה ומלאכי] עֲדִיפֵי מִינַייהוּ – מדניאל, ויש דבר דְּאִיהוּ [–דניאל] עֲדִיף מִינַייהוּ. מבארת הגמרא: אִינְהוּ עֲדִיפֵי מִינַיהּ, דְּאִינְהוּ נְבִיאֵי – שהתנבאו בשליחות המקום, וְאִיהוּ לָאו נָבִיא – לא נשלח למסור נבואה לישראל. ואִיהוּ עֲדִיף מִינַייהוּ, דְּאִיהוּ חָזָא – הוא ראה את מראה הנבואה, וְאִינְהוּ לֹא חָזוּ.

שואלת הגמרא: וְכי מַאַחַר דְּחגי זכריה ומלאכי לֹא חָזוּ, מַאי מַעֲמָא אִיבְּעִיתוּ – מדוע פחדו. עונה הגמרא: אַף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לֹא חָזוּ, מכל מקום מַזָּלַייהוּ חָזוּ – השר שלהם ברקיע ראה את המראה, ולכך פחדו.

אָמַר רַבִּינָא, שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי מַאן דְּמִיבְּעֵית – אדם שמפחד, אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לֹא חָזֵי – אף שאינו רואה דבר שהוא מפחד ממנו, מַזָּלֵיהּ חָזֵי – השר שלו רואה זאת, ולכן הוא מפחד. מוסיף רבינא: מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ שלא ינזק, לֵיקְרֵי קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִי קָאִים [–עומד] בְּמָקוֹם הַמְטֻנָּף שאסור לקרוא שם, לֵינְשׁוֹף מִדּוּכְתֵּיהּ – ידלג ממקומו אַרְבַּע גַּרְמִידֵי [–אמות]. וְאִי לֹא יכול לדלג, לֵימָא הָכִי – לחש זה, עֵיוָא דְּבֵי טַבָּחֵי שְׁמִינָא מִינָּאֵי – העיזים בבית המטבחיים שמנים ממני, לך אליהם והניחני.

שנינו לעיל שדורשים את תיבות 'מדינה ומדינה ועיר ועיר'. שואלת הגמרא: וְהַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ ש'מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר' לְדָרְשָׁה בא, ללמד שנראה או סמוך לכרך קוראים בט"ו, אם כן המשך הפסוק 'מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה' לְמַאי אָתָא – מה בא ללמד. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, לְהָבִיא – לרבות מִשְׁפָּחוֹת כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה שֶׁמִּבַּטְלִין עֲבוֹדָתָן במקדש וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה בציבור. וכִדְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כֹּהֲנִים כְּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם כְּרִוּנָּתָן, לשיר בעת הקרבן, וְיִשְׂרְאֵל כְּמַעֲמָדָן על התמיד בשליחות כל ישראל, כּוּלָּן מִבַּטְּלִין עֲבוֹדָתָן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה. ראיה לכך: תָּנְיָא נַמִּי הָכִי, כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם בְּרִוּנָּתָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן, כּוּלָּן מִבַּטְּלִין עֲבוֹדָתָן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה. וּמִכָּאן סָמְכוּ שֶׁל בֵּית רַבִּי – מצאו רבי ותלמידיו סמך, שֶׁמְּבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה, שלמדו כָּל וְחוֹמֶר מֵעֲבוֹדָה במקדש, וּמָה עֲבוֹדָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה, ומכל מקום מְבַטְּלִין לָהּ לשמוע מגילה, תַּלְמוּד תּוֹרָה שקל מעבודה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שמבטלים לשמוע מגילה.

מקשה הגמרא: וְכי עֲבוֹדָה חֲמוּרָה מִתַּלְמוּד תּוֹרָה, וְהָכְתִיב בביבוש יריחו (יהושע ה יג-יד) 'וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ [וְגו'] וַיֹּאמֶר לֹא, כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה' עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ' (לְאַפָּיו).

לפני שמבארת הגמרא את ההוכחה, היא מקשה: וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי – כיצד השתחוה יהושע למי שאינו מבין, וְהָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּהֵא שָׁלוֹם לַחֲבֵירוֹ בַּלַּיְלָה, ש'שלום' שמו של ה', וחַיְישִׁינַן שָׁמָּא שֵׁד הוּא ואסור לומר שם ה' אצל מזיק, וודאי שאסור להשתחוות לשד שהוא כמשתחוה לשעירים, ומדוע לא חשש שהוא שד. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָתָם, כיון דְּאָמַר לֵיהּ המלאך 'כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה'' ידע שהוא לא שד.

שואלת הגמרא: וְלֵימָא שד הוא וּמְשַׁקְּרֵי לומר שהוא מלאך. עונה הגמרא: גְּמִירֵי, דְּשדים לֹא מַפְקֵי [–מוציאים] שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, ואם אמר 'כי אני שר צבא ה'', ודאי שהוא מלאך.

הגמרא חוזרת להוכיח שתורה חשובה מעבודה: אָמַר לוֹ המלאך ליהושע, אֶמֶשׁ – כשהעריב היום, בְּטֵלְתֶּם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, שלא היה לכם להשתהות במארב העיר אלא לחזור להקריב תמיד, שאין זמן מלחמה בלילה. ועוד, עֲכְשָׁיו בלילה שאינו זמן מלחמה, בְּטֵלְתֶּם תַּלְמוּד תּוֹרָה. אָמַר לוֹ יהושע, עַל אֵיזֶה מֶהֱן [–משתי העבירות] בָּאתָ להענישנו. אָמַר לוֹ המלאך, 'עַתָּה בָּאתִי' – באתי על העבירה של עכשיו, על ביטול תורה. וכששמע זאת יהושע, מָיֵד עשה תשובה, ובפעם הבאה כשצרו על ה'עי' נאמר (שם ח) 'וַיָּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעָמֶק', וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

הכתוב מְלַמֵּד שֶׁלֵּוִי יהושע בְּעוֹמְקָהּ שֶׁל הֲלָכָה – שעסק בלילה בתורה ובהלכה. וְאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אוּנְיָא, גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מֵהַקְרָבַת תְּמִידִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד) 'עֲתָה בָאתִי', שהוכיחו על ביטול תורה ולא על התמיד. וכיצד נאמר בברייתא שעבודה חמורה מתלמוד תורה.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – תוכחת המלאך ליהושע היתה על תלמוד תורה דְּרַבִּים – של כל ישראל, וזה חמור מעבודה, וְאילו הָא – בברייתא מדובר על תלמוד תורה דְּיָחִיד, שעבודה חמורה ממנו.

מקשה הגמרא: וְכי תלמוד תורה דְּיָחִיד, קַל ממגילה ונדחה מפניה, וְהָתְנַן בדיני אבילות (מו"ק כח:) נָשִׁים בְּחול הַמּועֵד מְעַנּות – משמיעות יחד הספד על המת, אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת – מכות על לבן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אִם הָיוּ הנשים סְמוּכות לַמִּטָּה, אַף מְטַפְּחוֹת, משום כבוד המת. וּבְרַאשֵׁי חֳדָשִׁים בַּחֲנוּכָּה וּבְפוּרִים, מְעַנּות וְגם מְטַפְּחוֹת. וּבָזֶה וּבָזֶה – בחול המועד וראש חדש וחנוכה ופורים, אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת – אינן רשאות לקונן, דהיינו שאחת אומרת וכולן עונות אחריה. וְאָמַר רַבָּה בַּר הוּנָא, אֵין דין מוֹעֵד בְּפָנֵי מת תַּלְמִיד חָכָם, ומטפחות ומקוננות בכחול, וְכָל שֶׁכֵּן בַּחֲנוּכָּה וּפוּרִים שהם יותר קלים, שמותר להספידו ולקונן עליו בכחול, ואף באופן שההספד גורם שיתבטלו מקריאת המגילה. הרי שכבוד תורה של יחיד חמור ממגילה, ואיך אמרו שמגילה דוחה תורה של יחיד.

מתרצת הגמרא: כְּבוֹד תּוֹרָה קָאָמְרַת להוכיח ממנו שתורה חמורה ממגילה, יש לדחות, שאכן כְּבוֹד תּוֹרָה דְּיָחִיד חָמוּר ממגילה, ומותר להספיד חכם אף כשהמגילה נדחית, אבל תַּלְמוּד תּוֹרָה דְּיָחִיד קַל ממגילה, ויש לבטל לימודו כדי לשמוע מגילה.

הגמרא דנה באופנים שיש לאדם שתי מצוות בזמן אחד, איזו מהן קודמת: אָמַר רָבָא, פְּשִׁיטָא לִי, אם יש לפניו עֲבוֹדָה במקדש וּמִקְרָא מְגִילָּה בציבור, מִקְרָא מְגִילָּה עָדִיף, ויש להקדימו. ונלמד מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, שדרש מ'משפחה ומשפחה' שמבטלים עבודה לשמוע מקרא מגילה.

וכן פשוט, שאם יש לפניו מצות תַּלְמוּד תּוֹרָה וּמִקְרָא מְגִילָּה, מִקְרָא מְגִילָּה עָדִיף. ונלמד מִדְּסָמְכוּ שֶׁל בֵּית רַבִּי, שלמדו קל וחומר מעבודה, שמגילה דוחה לימוד תורה.

וכן פשוט, שתַּלְמוּד תּוֹרָה וּקבורת מֵת מִצְוָה, מֵת מִצְוָה עָדִיף. ונלמד מִדְּתַנְיָא, מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת מֵת וּלְהַכְנָסַת כַּלָּה. וכן פשוט, שעֲבוֹדָה וּמֵת מִצְוָה, מֵת מִצְוָה עָדִיף. ונלמד מֵהֵייתור 'וְלִאֲחוֹתוֹ' (במדבר ו ז) שנאמר לגבי נזיר. דְּתַנְיָא, 'וְלִאֲחוֹתוֹ לֹא יְטַמָּא' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה בא ללמד. מבארת הברייתא: בא ללמד שמת מצוה דוחה עבודה ומילה, שֶׁהֲרֵי שָׁהָיָה הוֹלֵךְ לְשַׁחוֹט אֶת פִּסְחוֹ וכן אם הולך לָמוּל אֶת בְּנוֹ, וְשָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת משבעה קרובים, ואם יטמא למת לא יוכל לעשות פסחו ולמול בנו, הֵייתי יָכוֹל לומר שיְטַמֵּא למת ויידחו פסח ומילה, אָמְרָה, ברור הדבר שלֹא יְטַמֵּא. שכשם שנזיר לא מבטל נזירותו כדי להיטמא לקרוביו, כך הוא לא יבטל פסח ומילה. ממשיכה הברייתא: יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מְיַטֵּמֵא לַאֲחוֹתוֹ כשמתבטל מפסח או מילה, כָּךְ אֵינוֹ מְיַטֵּמֵא לְמֵת מִצְוָה באופן זה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְלִאֲחוֹתוֹ', ודורשים, דווקא לַאֲחוֹתוֹ הוּא דְּאֵינוֹ מְיַטֵּמֵא כשמתבטל מפסח או מילה, אֲבָל מְיַטֵּמֵא לְמֵת מִצְוָה. הרי שמת מצוה עדיף מפסח שהוא עבודה.

אמנם בָּעֵי רָבָא, מִקְרָא מְגִילָּה וּמֵת מִצְוָה, הֵי מִינַיְיהוּ [–איזה מהם] עָדִיף, האם מִקְרָא מְגִילָּה עָדִיף מִשּׁום שיש בו פִּרְסומֵי נִיסָּא, אוֹ דִּילְמָא מֵת מִצְוָה עָדִיף מִשּׁום שיש בו כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת.

בָּתַר דְּבָעְיָא הָדַר פְּשָׁטָהּ – אחר שהסתפק, חזר ופשט זאת, שמֵת מִצְוָה עָדִיף ממגילה, משום דְּאָמַר מַר, גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, וודאי שדוחה מצות מגילה דרבנן.

הגמרא חוזרת לדון בדין עיירות הסמוכות לכרך: גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כַּרְךְ המוקף חומה, וְכָל עיר הַסָּמוּךְ לו, וְכן כָּל הַנִּרְאֶה עִמּו, נִדּוֹן כְּכָרָךְ, וקוראים מגילה בט"ו.

מוסיפה הגמרא: תָּנָא בברייתא, שאין צריך את שניהם יחד, אלא סָמוּךְ לכרך היינו אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה מהכרך, ונִרְאֶה היינו אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ.

מבררת הגמרא: כֵּיצַד נִרְאֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ, מַשְׁכַּחַת לָהּ – אתה מוצא אופן זה, כְּגוֹן דְּהעיר שנראית מהכרך יָתְבָה [–יושבת] בְּרֹאשׁ הָהָר, ונראית אף ממרחק. אֶלָּא סָמוּךְ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, הלא כיון שסמוכה לכרך בתוך מיל [כמבואר לעיל (ב:)], ודאי נראית עמו. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, כגון שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּנָחַל – במקום נמוך, ולפיכך אי אפשר לראותה מהכרך.

המוכר בית בעיר שמוקפת חומה, יכול לגאול את השדה מהלוקח רק בשנה הראשונה שלאחר המכירה, ואחר כך נחלטת השדה ללוקח לעולם, ואף אינה יוצאת ביובל. והמוכר בית בעיר שאינה מוקפת, יכול לגאול משעת המכירה ועד היובל, ואם לא גאל עד היובל, חוזר הבית ביובל למוכר.

הגמרא מביאה מימרות נוספות מרבי יהושע בן לוי: וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כַּרְךְ שֶׁבתחילה יָשַׁב – נבנו בו בתים וּלְבַסּוֹף חוֹמָה חומה סביב לבתים, נִדּוֹן כְּכָפָר שאינו מוקף, והמוכר בית בעיר זו יכול לגאול עד היובל, ואם לא גאל חוזר הבית ביובל.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא אינו נחשב למוקף. משום דִּכְתִיב (ויקרא כה כט) 'וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה', ומשמע בית מושב של עיר חומה, שבנו בית בתוך החומה הקיימת, והיינו שֶׁהוּקַּף וּלְבַסּוֹף יָשַׁב, וְלֹא שֶׁיָּשַׁב וּלְבַסּוֹף הוּקַּף.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כְּרַךְ שֶׁאֵין בּו עֲשָׂרָה בַּטְלָנִין – אנשים שבטלים ממלאכה וניזונים מהציבור כדי שיהיו מצויים תמיד בבית הכנסת שחרית וערבית, נִדּוֹן כְּכָפָר, ומקדימים את קריאת המגילה ליום הכניסה.

מקשה הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, הלא משנה מפורשת היא להלן (ה.), דְּתַנְיָא, אֵיזוֹ הִיא עִיר גְּדוֹלָה, כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה בַּטְלָנִין. פָּחוֹת מִכָּאן, חֲרֵי זֶה כְּפָר. מתרצת הגמרא: המשנה להלן מדברת בעיר גדולה, וּכְרַךְ שהוא מקום שווקים אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לרבי יהושע בן לוי לחדש שהדין כן, שאַף עַל גַּב דְּסִיקְלָעֵי לֵיהּ מֵעֲלָמָא – שמזדמנים אנשים מבחוץ שבטלים באן ממלאכה, מכל מקום כיון שאינם קבועים, יש חשש שלפעמים לא ימצאו עשרה בבית הכנסת, ודינו ככפר.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כְּרַךְ שֶׁחָרַב וּלְבַסּוֹף יָשַׁב, נִדּוֹן כְּכָרָךְ. מבררת הגמרא: מַאי הכוונה שהכרך חָרַב, אִילֵימָא שהיה מוקף חומה וְחָרְבוּ חוֹמוֹתָיו, ועל זה אמר שאם הוקמו שוב החומות קוראים בט"ו. קשה, וכי רק אם יָשַׁב [–נבנו החומות] אין – קוראים בט"ו, אבל אם לֹא יָשַׁב, לֹא קוראים בה בט"ו אלא בי"ד. וְהָא תַּנְיָא לגבי המוכר בית בעיר המוקפת חומה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר, נאמר (ויקרא כה ל) 'וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה', כתוב 'לא' שמשמע שאין חומה לעיר, וקוראים 'לו' שמשמע שיש לה חומה, ודורשים שאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ [–לעיר] עֲכָשָׁיו חומה, מכל מקום הואיל וְהָיָה לוֹ חומה קוֹדֶם לָכֵן, יש לו דין מוקף חומה. הרי שברך שחרבו חומותיו יש לו דין מוקף אף שלא נבנו החומות, ואיך אמרו שרק אם נבנו החומות דינו כברך.

מבארת הגמרא: אֶלָּא אין מדובר בברך שחרבו חומותיו, וּמַאי הכוונה 'חָרַב', שֶׁחָרַב מֵעֲשָׂרָה בַּטְלָנִין, ואחר כך חזרו להיות בו עשרה בטלנים, שנידון כברך ואין מקדימים ליום הכניסה.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי,

המשך מעמוד קלט

נדיבי לב עם אלקי אברהם, להרים תרומת ד' בעין יפה וברוח נדיבה, כי שעה זו שעת דוחק ולחץ באופן נורא. והאל הטוב הוא יפתח אוצרו הטוב לכל עושי צדקה וחסד, להתברך בברכה כפולה ומכופלת.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש מברכו בכט"ס.